

الامام علی

صوت العدالة الانسانية

● عبدالحسين بينش

ترجمه فارسی این اثر سال‌ها پیش با افزوده‌هایی در ترجمه در نهمین جلد منتشر شد. جلد اول تا چهارم توسط حجت الاسلام سیدهادی خسروشاهی، جلد پنجم توسط مرحوم مصطفی زمانی و جلد ششم توسط دکتر احمد بهشتی به فارسی برگردانده شد؛ و پس از آن همه مجلدات به قلم آقای خسروشاهی نشر یافت.

- امام علی صدای عدالت انسانی
- جرج جرداق
- ترجمه سیدهادی خسروشاهی
- موسسه انتشارات فراهانی، قم، ۱۳۸۸ ق

آیت‌الله سیدمحمدحسن حکیم می‌گوید: من این زحمت و کوشش و این اثر نفیس شما را به دیده عظمت می‌نگرم و به همگان توصیه می‌کنم که این کتاب را در پرتو عقل و فطرت بررسی کنند تا حقیقت را از صدای عدالت انسانی بشنوند و با این روح عالی قربت شوند.^۱

شیخ محمدجواد مغنیه می‌نویسد: جرج جرداق با سحر بیان و نیروی دانش و عظمت هنر خویش انسان را مدهوش می‌کند و بر عقل و احساساتش آن چنان تسلط می‌یابد که انسان فقط به نویسنده و کتاب او می‌اندیشد.^۲

هرچند که او خود مدعی ادای کامل حق مطلب نیست و در نامه‌ای خطاب به مترجم فارسی کتاب، سیدهادی خسروشاهی، می‌نویسد: من اعتراف می‌کنم که در بررسی شخصیت علی بن ابی‌طالب همچنان ناتوانم. زیرا یک نویسنده هر اندازه کار کند و هر قدر کوشش بنماید و به هر میزان نیرومند باشد، اگر بخواهد شخصیت یک انسان عادی را بررسی نموده و به حقیقت او برسد یا عمق واقعی او را دریابد، نمی‌تواند حق مطلب را ادا کند، تا چه رسد به این که آن شخصیت علی بن ابی‌طالب و کسی مانند او باشد.^۳

با آنکه مجلدات پنجگانه کتاب مجموعه‌ای واحد و هماهنگ را تشکیل می‌دهد، هرکدام نیز به نوبه خود در موضوعی مستقل نگاشته شده است؛ که خلاصه محتوای آن‌ها به شرح زیر می‌باشد:

۱- علی و حقوق بشر

جرداق علی (ع) و افکار ایشان را سهم اعراب در پیشبرد انسانیت و تاریخ بشری می‌داند و آن حضرت را نه تنها به اعراب، بلکه به همه انسانیت متعلق می‌داند. او در آغاز گفتارش از پیامبر اسلام و تعالیم آن حضرت سخن به میان می‌آورد؛ و ضمن یادآوری جنبه‌های انسانی تعالیم اسلام، ارزشمندی مفاهیمی همچون مبارزه با زنده به گور کردن دختران و جنگ و کشتار، تساوی عرب و عجم؛ آزادی زن؛ سودمند بودن به حال بندگان؛ رعایت موازین اخلاقی در برخورد با دشمنان و احترام به طبیعت را یادآور می‌شود. از دیدگاه جرداق علی (ع) پرورده دست پیامبر (ص) و وارث ویژگی‌های روحی و اخلاقی آن حضرت است. او رفتار پیامبر (ص) مبنی بر به خانه بردن علی (ع) را بازتاب محبت‌های ابوطالب نسبت به آن حضرت می‌داند.

امام علی صوت العدالة الانسانية، نوشته جرج سمان جرداق، نگاهی است جامع به ابعاد گوناگون شخصیت علی بن ابی‌طالب و جایگاه و نقش آن حضرت در تاریخ اندیشه بشری و حیات سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و اخلاقی انسان، به ویژه قوم عرب، با نگارشی ادیبانه و زیبا.

جرداق یک عرب مسیحی لبنانی است که در زمینه‌های شعر و داستان آثاری متعدد دارد، مانند المشردون، قصور و اکواخ، صلاح‌الدین و قلب‌الاسد، وجوه من کرتون، غرام‌الالهه، اساطیر العربی، بومیه و... .

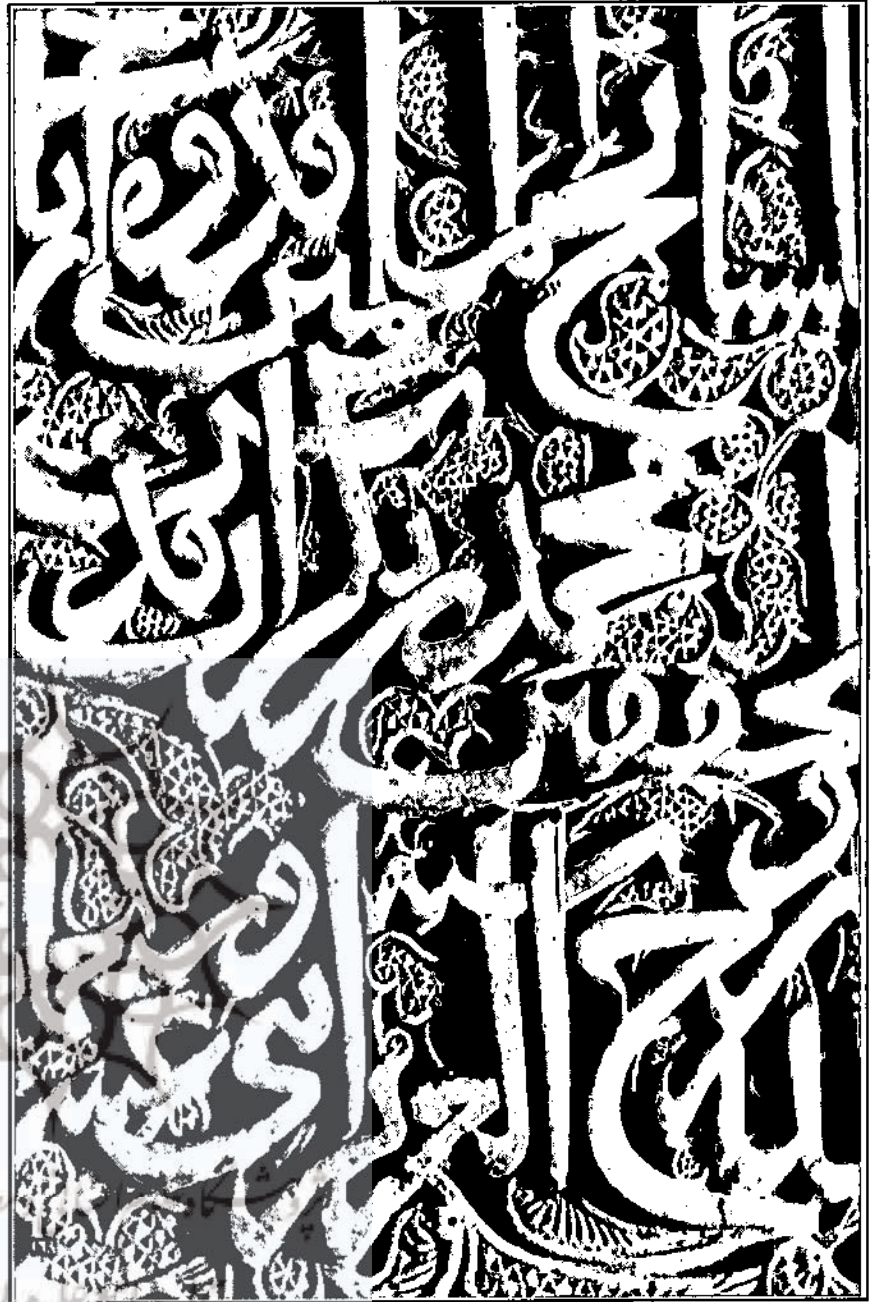
وی امام علی (ع) را شخصیتی جهانی می‌داند که افکار بلندش در تحول اندیشه انسانی و به ویژه تکامل تاریخ عربی و اسلامی نقشی بسیار مهم و سازنده داشته است. از اینرو برای هرچه بهتر شناساندن سیمای آن حضرت و نقش ایشان در تاریخ اندیشه بشری و تبیین تعالیم اسلامی، به نگارش این کتاب پرداخته است. او ابراز تأسف می‌کند که بیشتر نوشته‌های موجود، تنها بر محور جنبه‌های مادی زندگانی علی (ع) مثل قدرت بازو، ضربت شمشیر و نیروی نیزه‌اش دور می‌زند و جنبه‌های معنوی و انسانی و تاریخی زندگانی وی از دیده‌ها دور مانده است.

جرداق کتاب خویش را در پنج جلد و با عناوین زیر به رشته تحریر درآورده است:

- ۱- علی و حقوق بشر.
- ۲- علی و انقلاب فرانسه.
- ۳- علی و سقراط.
- ۴- علی و دوران زندگی‌اش.
- ۵- علی و قومیت عربی.

چنانکه از عناوین کتاب پیداست، جرداق شخصیت امام علی (ع) را در قلمروی بس گسترده به بحث گذارده است، و همین امر کتاب وی را از نوشته‌های دیگر مسیحیان مشرق و مستشرقان ممتاز گردانیده اعجاب و تحسین بسیاری از دانشمندان شیعی را برانگیخته است.

آیت‌الله شرف‌الدین خطاب به جرداق می‌نویسد: ای جرداق، اگر بخواهی از نبوغ تو و ارزش نوشته جاویدانت سخن بگویم باید که آن قلم و بیان خویش را به من وام دهی.^۱

ایشان بیت‌المال در اختیار و انحصار گروهی خاص قرار داشت و گروهی از نزدیکان خلیفه (سوم) به ثروت‌هایی کلان دست یافته بودند. تیول‌داری و پدید آمدن زمین‌داران بزرگ، حضرت را به اتخاذ سیاست‌هایی سخت و عادلانه واداشت و بازگرداندن ثروت‌های غصب شده را وجهه همت بلند خویش قرار داد و از همان آغاز راه اعتراض بر این سیاست را بست. رعایت حق و عدالت و حقوق بیت‌المال از شرایط گزینش کارگزاران ایشان بود و آنهایی که روشی جز این داشتند بلافاصله معزول و مواخذه می‌شدند. با رشوه‌خواری، حتی در اندازه خوردن یک وعده غذا، به شدت مبارزه می‌شد و خوردگان رشوه بی‌درنگ بازخواست می‌شدند. گرفتن خراج و مالیات هرچند برای اداره کشور ضرورت داشت ولی از دیدگاه آن حضرت به زور یا اجحاف نمی‌باید ستانده شود؛ و باید به شیوه‌ای اخذ شود که موجب اصلاح وضعیت مردم گردد.

۲- علی (ع) و انقلاب فرانسه

جرج جرداق انقلاب فرانسه را رویدادی می‌داند که به انسانیت خدمت کرده، موجب اعلان حقوق بشر گشته است؛ و برای درک مقام و موقعیت علی‌بن ابی‌طالب آن انقلاب را مورد بررسی قرار می‌دهد. وی درباره دلایل این کار چنین می‌نویسد:

۱- تشابه کامل میان حکومت فرانسوی مرکب از پادشاهان، اشراف، نجباء، فئودال‌ها و استعمارگران پیش از انقلاب و میان پلوتوکراسی (حکومت صاحبان ثروت) عربی دوران جاهلیت که متأسفانه شکل و ویژگی‌های قدیمی آن در دوران عثمان و پیش از حکومت علی (ع) زنده گشت.

۲- انقلاب فرانسه محصول همه انقلاب‌های انسانی پیشین و سرچشمه انقلاب‌های بعدی بوده و نخستین انقلابی است که پس از آن منشور حقوق بشر اعلان گردید؛ و چنان اهمیتی داشت که باعث شد متفکران جهان به اتفاق آرا آن را انقلاب بزرگ بنامند. پس اگر ما، بین مبادی این انقلاب و مبادی و اصول انقلاب علوی مقایسه‌ای به عمل آوریم، مقام و موقعیت علی‌بن ابی‌طالب در میان پدیدآورندگان مبادی انسانیت در تاریخ، به خوبی روشن و آشکار خواهد شد.

۳- میان آن مروت و مردانگی و بیداری وجدان و انسان‌دوستی که پدران انقلاب کبیر و ادیبان و نویسندگان و رهبران بزرگ آن با آنها ممتاز بوده‌اند؛ و میان خصلت‌هایی که علی‌بن ابی‌طالب در این زمینه دارد و بدانها ممتاز است، وحدتی شگفت‌آور وجود دارد.

۴- احساس مشترک بزرگان انقلاب کبیر و علی‌بن ابی‌طالب نسبت به مسؤولیت خطیرشان در قبال وظیفه برطرف ساختن نیازمندی توده مردم و برچین بساط ظلم و فساد، در هر کجا که باشد و به هر گونه‌ای که جلوه‌گر شود.

۵- همانندی کامل مضمون اصول انقلاب فرانسه و قانون اساسی علی‌بن ابی‌طالب از نقطه‌نظر وسعت و شمول...

۶- همانندی موجود میان مبادی انقلاب کبیر و مبادی علی (ع)، از نقطه‌نظر مواد صریح و روشن هر دو.

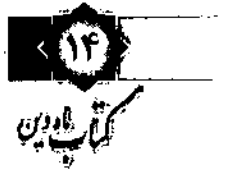
۳- علی و سقراط

جرداق در بخش نخست این جلد از کتاب خویش، پس از نقل مهم‌ترین

داستان غدیر را تعیین علی (ع) به جانشینی رسول خدا (ص) و رهبری جامعه تفسیر می‌کند و شواهد بسیاری را در تأیید مدعای خویش ارائه می‌دهد.

زهد، جوانمردی، گذشت، صدق و اخلاص، شجاعت، دوری از ظلم و ستم، عدالت، صراحت، سادگی، پاکدلی، بخشش، اعتماد به نفس را از ویژگی‌های برتر اخلاقی علی (ع) می‌داند و معتقد است که غنای علمی نهج‌البلاغه، آن حضرت را در صف نخست دانشمندان جهان قرار داده است. مبارزه با استبداد ثروت‌اندوزی، جامعه طبقاتی، فقر و گرسنگی و استیفای حقوق ستمدیدگان سرلوحه کار همه پیامبران و مصلحان اجتماعی بوده است که علی (ع) در زمره سرآمدترین آنها است؛ و جرداق حکومت علی (ع) را انقلابی ملی برای حاکمیت توده‌ها معرفی می‌کند.

نویسنده بیان می‌دارد که علی (ع) حکومت خویش را بر عدالت بنیاد نهاد و حقوقی و حق‌شنوی - چیزی که به فرموده خود آن حضرت بر حکمرانان دشوار است - را شعار خویش قرار داد. استعمار، احتکار، خوردن حق تهری‌دستان و بینوایان و انباشت ثروت از راه‌های نامشروع در حکومت علی (ع) ممنوع بود. اهمیت این اصول به ویژه آنجا خودنمایی می‌کند که پیش از

آیت الله سید محسن حکیم می گوید: من این زحمت و کوشش و این اثر نفیس شما را به دیده عظمت می نگرم و به همگان توصیه می کنم که این کتاب را در پرتو عقل و فطرت بررسی کنند تا حقیقت را از صدای عدالت انسانی بشنوند و با این روح عالی تربیت شوند.

شیخ محمد جواد مغنیه می نویسد: جرج جرداق با سحر بیان و نیروی دانش و عظمت هنر خویش انسان را مدهوش می کند و بر عقل و احساساتش آن چنان تسلط می یابد که انسان فقط به نویسنده و کتاب او می اندیشد

نویسنده بیان می دارد که علی (ع) حکومت خویش را بر عدالت بنیاد نهاد و حقوقی و حق شنوی - چیزی که به فرموده خود آن حضرت بر حکمرانان دشوار است - را شعار خویش قرار داد. استعمار، احتکار، خوردن حق تهی دستان و بینوایان و انباشت ثروت از راه های نامشروع در حکومت علی (ع) ممنوع بود

که برای همیشه روزگار در خدمت قومیت عرب بوده و خواهد بود، نفی اصول و اندیشه های استبدادی است.

جرداق در این اثر ارزشمند خویش، به جای آنکه یک مورخ باشد، یک ادیب جلوه می کند و به جای پرداختن به تاریخ زندگانی علی (ع)، شخصیت و دیدگاه های سیاسی، اجتماعی، اخلاقی و اقتصادی آن حضرت را از لا به لای سخنان خود ایشان بازنشاسانده است. از این رو برخی دیدگاه های تاریخی وی با باورهای تاریخی و اعتقادات شیعیان ناسازگار است.

برای مثال او پس از بیان ارزش نهادن علی (ع) به آرای عمومی و آزاد بودن مردم در انتخاب حاکم و تحمیلی نبودن حکومت در اسلام می گوید: و به خاطر اینها و غیر اینها بود که کسی را پس از خود به خلافت سفارش نکرد، برای اینکه این امر فقط باید منوط به نظر توده باشد؛ و آنگاه که مردم پیش وی آمده از او خواستند که فرزندش حسن، را جانشین خود سازد، آن را نپذیرفت و سختی گفت که عالی ترین مرتبه صفات یک حاکم را نشان می دهد، چنانکه آخرین اعتراف صریح به آزادی های عمومی را در انتخاب راه کارشان - آن طور که خود می دانند و می خواهند می رساند: «من نه به شما دستور می دهم و نه شما را منع می کنم، شما خود بهتر می دانید.»^۴ روشن است که این سخن با اعتقاد شیعیان مبنی بر امام بودن امام حسن (ع) پس از پدرش سازگار نیست.

جرداق در فصلی زیر عنوان «از اینجا» پس از بیان نمونه هایی از گفتار علی (ع) درباره مبارزه با استبداد، ثروت اندوزی، اجتماع طبقاتی و نیز مبارزه با فقر و گرسنگی و استیفای حقوق ستم دیدگان می نویسد: به این ترتیب علی (ع) به زودی در آن ساعتی که اداره امور مردم به دست او سپرده شود، از همین جا کار را آغاز خواهد کرد. فراهم کردن نان و آب و پوشاک برای همه مردم! با اسلوب و روشی که به راه های سوسیالیزم نزدیک تر است.^۵ روشن است که هر چند مبارزه با فقر سرلوحه کار علی (ع) بوده است ولی آن حضرت هیچ گاه اسلوب و روش سوسیالیزم را در پیش نگرفته اند. ترجمه فارسی این اثر سال ها پیش با افزوده هایی در ترجمه در شش جلد منتشر شد. جلد اول تا چهارم توسط حجت الاسلام سیدهادی خسروشاهی، جلد پنجم توسط مرحوم مصطفی زمانی و جلد ششم توسط دکتر احمد بهشتی به فارسی برگردانده شد؛ و پس از آن همه مجلدات به قلم آقای خسروشاهی نشر یافت.

از دیگر آثار جرداق که به امام (ع) مربوط می شود، کتاب «روایع نهج البلاغه» است.

پاورقی ها:

- ۱- ر. ک. فصل: قالوا فی هذا الکتاب.
- ۲- همان جا.
- ۳- همان جا.
- ۴- ترجمه فارسی، ج ۱، ص ۷، با اندکی تصرف.
- ۵- ر. ک. ج ۱، ترجمه فارسی، ص ۱۹۴.
- ۶- ر. ک. آینه پژوهش، سال ۱۳۶۹، شماره ۵، ص ۸۴.

مواد اعلامیه حقوق بشر، به بیان دیدگاه های امام علی (ع) در این زمینه می پردازد و مدعی است که میان دیدگاه های علی (ع) و اعلامیه حقوق بشر تفاوتی جوهری دیده نمی شود، مگر آن جنبه هایی که به زمان و تحولات آن مربوط می شود. علاوه بر آن رحمت و شفقت انسانی ای که در کلام علی (ع) وجود دارد، در اعلامیه حقوق بشر دیده نمی شود.

بخش دیگر کتاب مقایسه ای میان افکار سقراط، حکیم آتن و علی (ع)، به تعبیر او حکیم کوفه و نشان دادن تشابهات بسیار نزدیک میان آن دو است.

او می نویسد که علی و سقراط هر دو به خیر بودن مطلق هستی و انسان اعتقاد داشتند و خود نمونه کامل و عالی انسانی بودند؛ و داستان مبارزه آن دو با دشمنانشان، داستان مبارزه میان نور و ظلمت، یا بهتر بگوییم حق و باطل بود. آنگاه به بیان وجوه تشابه زندگی و مبارزات آن دو می پردازد و به مواردی همچون تشابه میان جوامع آن دو، ارتباط نزدیک هر دو با انسانی بزرگ، جنگ آنان با سرکشان، رویارویی هر دو با ثروتمندان و اعتقاد هر دو به رسالت اجتماعی متفکران اشاره می کند.

۴- علی و عصر زندگی اش

نویسنده در این جلد حوادث روزگار علی (ع) را به رشته تحریر درآورده است. او پیش از بحث درباره اصل موضوع به معرفی ویژگی های خاندان اموی که مخالفان عمده علی (ع) را تشکیل می دادند می پردازد.

از مهم ترین مباحث این جلد ارجی است که جرداق بر جنبه های اجتماعی تعالیم اسلام و موضع انقلابی این دین در برابر نیروهای استبدادی و مستضعفان و تهیدستان می نهد. به باور وی، اسلام، عرب را از خواب گران چندین ساله شان بیدار کرد؛ و این بیداری در پرتو انقلاب اجتماعی اسلام، اوضاع طبقاتی جامعه را دگرگون ساخت.

به باور مؤلف، دوران کوتاه صدر اسلام یکی از پربارترین دوره های تاریخ بشری است. چرا که مردم شرافت نفس پیدا کردند و احساساتشان بیدار شد. دو عاملی که به نوبه خود موجب وحدت کامل انسان می گردد، به طوری که تعارض میان کردار، گفتار و اندیشه اش از میان می رود.

به اعتقاد مؤلف؛ بزرگترین خطر برای جوامع اسلامی این است که کسانی حوادث بزرگی را که با طبیعت جامعه و پایه های نظام های اقتصادی و اجتماعی ارتباطی وثیق دارند، معلول اراده افراد بدانند. او شگفتی اش را از دیدگاه احمد امین که به چنین اشتباهی درافتاده است ابراز می دارد. امین معتقد بود که ابوذر غفاری مرد ساده ای بود که عبدالله بن سبا او را با عقاید مزدکی می فریفت. گویی که ضرورت ایجاد محدودیت برای ثروتمندان و برطرف کردن نیاز نیازمندان ریشه در افکار مزدک دارد.

در پایان این جلد، جرداق با قلمی ادیبانه و سرشار از شعور و احساس، ماجرای شهادت امام علی (ع) را به رشته تحریر درآورده است.

۵- علی و قومیت عربی

نویسنده در این جلد از کتاب خویش نقش علی بن ابی طالب (ع) را در تحول زندگی قومیت عربی به بحث کشیده است. به اعتقاد او بزرگترین چیزی که آن حضرت به قوم عرب پیشکش کرد همانا جهت بخشیدن به سیاست های حاکم بر آنان در راستای منافع مردم بود. نخستین اصل علوی